

Передплата

на «РУСЛАНА» вносить:

в Австрії:

на цілий рік 20 кор
на шість місяців 10 кор
на чверть року 5 кор
на місяць 1-70 кор

За границею:

на цілий рік 16 рублів
або 36 франків
на шість місяців 8 рублів
або 18 франків
Подорожче число по 10 сот.

РУСЛАН

«Вирнеш ми очі і душу ми вирнеш: а не возьмеш молодість твою не возьмеш,
бо руске ми серце і віра руска» — З Русланових цесльмив М. Шашкевича.

Виходить у Львові що дня крім неділь і руских св'ят о 5^{1/2} год. пополудни.

Редакция, администрация і експедиция «Руслана» під ч. і. п. Домбровського (Хорунщини). Експедиция місцева в Агенції Соколовського в пасажі Гавсмана.

Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє. — Рекламачі неопечатані вілїні від порта. — Оголошеня звичайні приймають ся по ціні 20 с. від стрічки, а в «Надсланим» 40 с. від стрічки. Подяки і приватні донесеня по 30 с. від стрічки.

На розпутті.

(X) Гр. Андраші переказав усно виділові угорської коаліції вислід послуханя у монарха і переговорів з міністром війни Пітрайхом і коаліція два дні радила над сею справою. Хід і вислід нарад удержує коаліція в строгій тайні, позаяк вважає се неприличним, щоби дневники скорше знали про се, поки монарх почує се з уст гр. Андрашого. Як звіщають, гр. Андраші в половині сего тижня удасть ся до Відня, щоби монарсі подати до відомости становище коаліції. Що коаліція не поступає в сій справі покvapно, стає се доказом, як важна тепер хвиля, як далекосягле може на довгі роки має бути єї рішенє. Коаліція справді стоїть тепер на розпутті, позаяк з одного боку числїть ся она з незвичайною одвічальністю, яка на ній спочиває тепер, а з другого боку побоює ся, щоби лагідніше рішенє не толковано яко покїрність супроти Корони.

Як небудь виділ коаліції держить вислід нарад у великій тайні, всеж таки є певні позначки, що серед коаліції нема вже тої однодушної відпорности, з якою она доси відклонювала предкладанє їй Короною утворенє міністерства, та що навпаки підносять ся серед неї поважні голоси за примиренєм з Короною, позаяк лише тим способом можна би позбути ся ненависного їй міністерства Феєрварого і завести конституційні відносини. Відомо також, що найкрайнійший з виділу коаліції посол Угрон заявив, що виступає з коаліції, не вижидаючи кінця нарад.

Видно із сего, що перевага у виділі коаліції повинна бути за примиренєм з Короною, коли Угрон з него виступив. І дійсно по скінченю нарад коаліційного виділу мимо строгої тайни, кружляли по Пешті вісти про згідливий настрій коаліції, хоч єї вісти треба приймати з певною зневірою. Але навіть станувши на становищу коаліції, треба признати, що відмовна єї відповідь була би вельми нерозумна, бож обнимаючи керму правительства навіть без бажаних здобутків, мала би коаліція спромогу своє становище скріпити і перегадом осягнути те, чого їй тепер відмовляють.

Положенє в Угорщині є справді вельми невідраднє. Финанси державні наслідком невплачуваня податків розстроєні, економічне положенє дуже сумне, запасові резервісти відорвані від праці в користь рорин, позаяк приневолені повнити службу намість непобраних новобранців, администрация краю наслідком опору комітатів дійшла до повного розладу. Колиж би коалі-

ція і тепер не підняла ся утвореня міністерства, війшов би в Угорщині нагий абсолютизм, а тоді парламентаризм, котрим Угорщина все так чванїла ся перед Европою, втратив би своє значенє, а супроти того, що тепер широкі верстви народні добивають ся участи в управі, може боротьба коаліції, оперта на магнатській верстві, закінчити ся для неї повним підорванєм впливу і значіня пануючої тепер верстви.

Всі ті обставини повинні би коаліцію склонити до певної смирности, хоч з другого боку годї заперечити, що вість привезена гр. Андрашим з Відня не могла причинити ся до усмиреня коаліції. Корона з переконаня обстає при своїм погляді, що на основі постанов закона з 1867. все, що відноситься до начальства, кермовани і внутрішньої організації армії, прислугує виключно Короні і таке розумінє сего закона удержувало ся 38 літ. Від коаліції вимагає ся повного влученя з єї домагань справ війскових і се очевидно приневолило Угрона до виступленя з коаліції.

Хвиля тепер отже вельми критична не лише для Угорщини, але й для цілої монархії і тому також в Австрії вижидають вельми нетерпеливо, в яку сторону перехилить ся важка.

Охорона емігрантів!

(Студия до австрійської справи еміграційної враз із замітками над парламентарною анкетною в тійже справі, написана Алекс. Вагнером).

(Дальше).

Майже неімовірні факти представив от недавно на річнім зібраню англійских робітничих стоваришень в Hanley американський делегат робітників Mr. Moffatt: в Державі Alabama поводить ся так звана „Citizens Alliance“, ватага збогачених доробкєвичів, в страшний спосіб, без жадної перепони із сторони правительства. Робітників, що не хотять їх сліпо слухати, попросту їмають та депортують на якийсь пустий остров, де они в короткім часі падають жертвою нужди та недостатку. Один бурмістр, що спротивив ся такому нікчемному поводженю, зістав публично зарубаний, а єго заступника напали узброєні убийники на улиці та так єму досадили, що довгі місяці висів поміж житєм а смертию. Він виздоровів вправді, але став бідним калікою, та в таким стані представлено єго англійским стоваришеням робітничим в Hanley яко наглядний доказ «американської культури». Робітників по копальнях на далекім заході, як доносить Mr. Moffatt, если

припадково посьміють в чімсь спротивити ся боси або їх дозорці, стріляють на місци як скажених псів, або в порозуміню із залізничими товариствами перевезуть їх в товарових вагонах на пустарі, де они небавом гинуть з голоду та спраги. (Сесі факти черпаю з найновіших донесень льондонських часописий о пересправах «Parliament of Labour» в Hanley).

Новий образ соціальної нужди в великій републиці подає Mr. Robert Hunter в своїм творі «Poverty», який я ту дословно наводжу: «В нормальних, добрих літах заробкових є в Унії десять мільонів бідаків, с. є зле відживлюваних, убого одітих та нужденно приміщених людей. З тих є 4 мільони жебраків. Поверх два мільони мужеских робітників не мають в протягу 4 до 6 місяців в році жадного занятя; около 500.000 мужеских поселенців приходить рікрічно та шукає праці власне в тих околицях, де найбільший брак занятя. Майже половина родин на провінції не має жадної земскої посілости.

Понад 1,700.000 малих дітей, замість ходити до школи, змушені є заробляти. Майже 5 мільонів женщин і дівчат мусить удержувати ся виключно з праці ручної, около два мільони з них заняті в фабриках, прядільнях і пр. Пересічно мільон робітників стає річно в своїм занятю каліками або поживає смерти».

Де тільки лишень в цілій Унії спогляне ся отвертим оком, всюда побачить ся шалене марнованє найдорозшого капіталу всякої культурної держави: чоловіка! В цілім культурнім розвою роду людского не найде ся хиба навіть в приближеню подібного приміру. В яким жеж лагіднім світлі мусять нам показати ся тяжкі панцизніані роботи за часів старих Фараонів або великанські культурні твори Ассирійців та Вавилонців, навіть всі оружні культурні подвиги римської держави, ба навіть півтора столітя треваюча доба панщини в Европі? Ледви коли на світі оплачувано місце для розмірно так малої горстки вибраних так страшним накладом людского горя!

Чому число робітників з Англії і Німеччини до Сполучених Держав поступенно так зменшає ся? Ото тому, що англійська публіцистика виповнює свою задачу серйозно та майже щоденно потрібні поясненя подає, а знов німецька дістає відомости о правдивих відносинах поза великим океаном на приватних дорогах. Найбільшу скількість робітника яко підкладу культурного для Сполучених Держав достарчає і нині еще так само як і перед літами Італія, Австро-Угорщина та Росія.

Се все отверто вияснити та ознакомити емігрантів з темними сторонами аме-

сих услівях яко-такো вижити, а і ті лишень так довго позістають в тім негоспіннім краю, доки не зложать собі якого крейцара, щоби мали за що вернути домів або пробовати нового ризика в Сполучених Державах або в Канаді.

Тому то вже від досить давна вихід та прихід в Аргентині менше більше рівнозажить ся. Досвідчені вже та розчаровані опускають сей край, щоби зробити місце майже рівному числу недосвідчених.

5. Обі повзутські републики: Paraguay і Uruguay можна би назвати найвідповіднішими для середно-європейских поселенців. Підсонє, богатство землі, легкість набути посілість, майже не лишают нічого більше до жаданя. Навіть і державні уряди функціонують в обох републиках зглядно досить добре. Однак вигляд на добрий біт мають там лишень правдиво енергічні емігранти, що розпоряджують при тім капіталом 3 до 4000 доларів; але для бідаків є там майже неможливим навіть сяк так удержатись, а вже про осягненє незалежного становища нема що навіть говорити.

6. Бразилія. Три полудневі держави Rio Grande do Sul, Santa Catharina і Parana становлять для спосібних європейских фармерів, з більшим капіталом, знамените поле до діланя: випас худоби, огородництво, управа збіжа, тютюну та інших полатних ростин, при яко тако раціональній праці, знаменито удає ся. Суть там добрі місця до збуту, підсонє надзвичайно добре. Важні однак хиби становлять там злий заряд політичний, недобре судівництво, кліки та огидний непотизм так в державних як і місцевих зарядах, непевність земских посіlostий (брак катастру!), досить неотесаний, чужинцям ворожий нативизм Бразилійців, а притім розмірно дуже великі податки, які власне по більшій часті на чужинців накладає ся, підчас коли тубольці дуже мало або й нічо не платять державі. Вкінці мусить ся також взяти під увагу досить часто повторюючі ся політичні заколоти, при котрих на першім місці терплять чужинці. Дуже велике число німецких поселенців, що задля своєї енергії прийшли були до добра, в політичних заколотах понали в крайне убожество і мусіли наново всьо зачинати. Інших знов прогнали Бразилійці на підставі судових вироків з їх посіlostий.

Провінція San Paolo, один з осередків плянтацій кави, знов тепер дуже вербує європейских робітників, позаяк попередні досить численні транспорти тисяч робітників вже майже цілковито зужиті. То, що ту емігранта чекає, се попросту неволя в найстрашнійшій та найбрутальнійшій формі! Як на тепер, не можна там дістати ані Негрів ані Індіян до плянтаційних робіт, длятого то так усильно побивають ся там о як найчисленнішу присилку бідних, отуманених європейских робітників, котрі могли би знов принайменше на яких десять літ вистарчити. Тисячі австрійских виселенців з Галичини, Угорщини, Чех, Моравії в рр. 1885 до 1895 переняли несовісні гандлярі невільників та цілі стоваришеня еміграційні за високі премії для властителів плянтацій — всі сесі робітники вже зовсім зужиті. Тепер знов горлають барони кавові з San Paolo за новим транспортом робітників.

7. Мексик. Полудневі провінції, положені в підтропічній підсоню, богаті вправді, але не суть они відповідним тереном для Середноєвропейців. Високорівнина є вправді урожайна і здорова, але і сї простори не дуже надають ся для наших виселенців. Трудність набути добру землю за умірковану ціну, великі вклади капіталів на ужиттєне землі, множество комах, стала пляга шаранчі, непевність на провінції, борби з тамошними хищними Індіанями, все те робить той край не дуже пожаданим яко терен еміграційний для одиниць. Більші товариства енергічних та заможних людей могли би ту, если би ра-

зом тримали ся, осягнути пожадані користи.

8. Сполучені Держави. Місця та праці є ту ще для мільонів людей, особливо в середних та східних кантонах державних, та щож коли соціальні відносини з року на рік стають щораз гірші, так що еміграцію до Сполучених Держав можна би лишень дораджувати відпорним натурам, приготуваним та загартованим до твердої борби о жите-бутє. Нагоди до праці в копальнях, гутах, фабриках і т. д. ще є подостатком, але для європейских заводоків позіставлені там лишень найнижше платні місця. Нормою платні дня «грінорів» (початкуючих невіжів) є 1 до 1½ доляра. Новоприбулих, англійскої мови несвідомих, віддають цілі товпи німецких та австрійских поганячів як яку череду «босам» (наставникам), ті знов тягнуть їх дальше на захід та порядно там визискують. Доперва із вступленем до Trade Unions (50 цент. тижнева такса!) поліпшає ся дещо положєне робітника. Фарми у східних державах можна набути лиш за розмірно великі гроші. Крім того майже всі они винищені хищною управою та невмілою господаркою так, що треба би наперше ужити значних меліорацій, щоби мати з них знова якусь користь. Тисячі же понеханих фарм в північній і полудневій Dakot-і, Minnesot-і, Jow-і і пр. можна вправді нині набути правдиво за безцін — та они тільки й варта! Їх дотеперішні властителі тисячами вемігрували до Канади. (Еміграція Янкесів до Канади виносить в послідних літах 60 до 75.000 душ).

Треба притім завсїгда пам'ятати на се, що Сполучені Держави не суть ще державою цілком культурною в європейским значіню. Безпечєнства особи та власности треба ту дуже часто боронити з оружем в руці. Сотки сьвіжо прибулих чужинців пропадає там без слїду в великих містах або на далєкїм заході, а ніхто навіть не подумає о тім, щоби якісь пошукувані робити.

Найбільший контингент нашого населєня, яке виходить до Сполучених Держав, приймають Янкеси яко добровільну жертву старого краю на жертвеннику молах-доляра та спотребовують їх яко погній культурний. Менша з тим, если при як найбезгляднійшій їх використуваню четвертина або навіть і третина тих людей згине або стане каліками — слїдуєчий рік принесе знов напевно рівне або навіть і більше число жертв, які експортову та конкурєнційну спроможність сєї великої републики на всєсвітнім торзі оплатити мусьяз пожертвованем свого житя. Що сєй висказ є повній правдивий, нехай на потвердженє сєго послужать слїдуєчі автєнтічні жєрєла:

Австро-угорський генєральний консуль в Пітсбургі, в Пенсильванії, звернув ся в цьвітні 1905 з просьбою о підпомогу держави і правительства «проти безглядного нищєня австро-угорских робітників в тамошних копальнях рудних». Сю просьбу потвердив він множеством найстрашнійших нещасних фактів, які на жаль треба уважати яко досітїні появи у тамошних зарядах. Еслиж такі випадки можливі в одній з найстарших провінцій Унії, то легко можна собі уявити, що то діє ся в середині величєзного краю, а ще більше на дикім заході!

Постійні нещасні випадки в копальнях пересічно на один рік ріжно ріжні подають. Після одного зовсім віродатного американьского жєрєла припадає річно взагалі 10 до 12.000 случаїв смерті, а два рази стілько каліцтв, які в наслідку мають цілковиту неспосібність до зарібку. Після иншого жєрєла має бути лишень 7 до 8.000 умерлих, а около 15.000 тяжко ушкоджєних. Дан. F. Pierce вираховує на копальні самих лише старих східних держав річно 1.500 убитих а 3.000 калік, а при самих новийорских підземних роботах денно один случай смерті, а 3 або 4 тяжкі ушкоджєня.

Нещастя на всїх залїзницях Унії виносять річно около або навіть понад 100

тисяч жертв, 20 до 25.000 убитих, рєшта калік.

Найбільше національне сьвято, пам'ятка проголошеня незалежности 2. липня, пожирає в цілій державі річно гекатомбу з 20.000 убитих або тяжко покалічених, инші великі торжєства «Thanksgiving day», новий рік і пр. разом взяті виказали би другє подібнє число жертв.

(Дальше буде).

З радикальних таборів.

Про зїзд з соціально-демократичної партії ми згадали коротко, як і на більшу увагу він не заслуговував. Та цікаво читати, що пише про него «Громадський Голос», який ось некорисний осуд дає з того зїзду:

«В суботу вечєром о 7. годині розпочав ся зїзд партії соц. демократичної у Львові, в яким взяло участь також коло 40 селян зі збараського повіта. По отворєню зборів вибрано до президії д-ра Яросевича з Відня, Яцка Остапчука зі Збарацини і Ів. Возняка зі Львова. Наперед промовляли делегати польської партії соц. демократичної зі Львова, відтак делегат від польської партії соціалістичної з Варшави і делегат соц. дем. партії з України. Промова делегата з України була гарно в голошена, та на жаль нерівномірно трактуючий бесідників др. Ярославич не допустив до виголошеня цікавих економічних відносин на Україні. Мимоходом скажемо, що з боку президії видно було якийсь терор зглядом деяких бесідників.

На сьому скінчили ся обради в суботу. В неділю рано обради трєвали далі, а на днєвнім порядку була революція в Росії, про яку говорив М. Ганкевич, і справа загального голосованя, яку реферував Семен Вітик. По обіді обради трєвали далі. Реферовано справу організації — референт Т. Мєлень і справу аграрну — М. Орєдник. Над обома сими рефератами розвинула ся дуже коротка дискусія, так що делегати розіхали ся, не передискутувавши майже зовсім ані одної ані другої точки. Цікава була заява М. Ганкевича, який сказав, що зїзд делегатів не є зїздом учених, отжеж нема чога вдавати ся в теоретичні дискусії, тому зїзд має прийняти лише рєзольуції, з якими виступить езекутива партії і ще одно ударяло: Реферати про революцію в Росії і загальнє право голосованя поставлено наперед, а справи організації та аграрного питаня на кєнець. А прецінь при обговорюваню організації вийшло кілька хиб, що слід було над ними застановляти ся. Та се мабуть були для заряду річи дуже непривмні, треба було отже поспішати. Дуже важно було застановити ся над закидами В. Левиньского, редактора «Воля», як різнож над закидами делегата зі Станіславава. Ба, навіть предсідатель др. Ярославич надужив своєї власти, бо по замкненю лісти бесідників, самовільно дав голос д-рови Діамандови, а не дав говорити А. Зелїбови, який був записаний до голосу. З закидів В. Левиньского піднесемо, що езекутива заряду партії нічо не робила, отжеж не складала і не могла складати ніякого справозданя. Товариств «Воля» ніхто ніде не закладав, з виїмкою старих (в Станіславові, Відні і Львові), хотя матеріал є. Виходило наглядно, що молоді хочуть самостійно працювати, але старші спинають їх на кождім кроці.

Про цікаві відносини межі робітниками українськими а польськими говорив делегат зі Станіславава. Тамошний заряд польської партії соц. демократичної робив великі труднощі заложєню тамошного товариства «Воля», а навіть були випадки, що робітники Поляки сьміяли ся з робітників Українців, як вони говорили між собою по українськи.

